

Piotr Kowolik

"Paradygmaty i historiozofia pedagogiki", Antoni Smołański,
Wrocław 2009 : [recenzja]

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (46-47), 213-215

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzja książki: Antoni Smołalski, *Paradygmaty i historiozofia pedagogiki*,

Wrocław 2009, Wydawnictwo Mar Mar, ss. 179.

Praca składa się z dwóch części. Pierwsza nosi tytuł *Paradygmaty i historiozofia*. W obszernym wstępie (ss. 7–24) Profesor wyjaśnia genezę książki – z rozwinięcia koncepcji wykładu monograficznego na temat historycznej ewolucji paradygmatów pedagogiki i edukacji do poszukiwania myśli sprawczych, jakby wewnętrznego „dziecka” w dziejowej ewolucji doktryny i praktyk edukacyjnych. Paradygmaty teoretyczne to nic innego jak określone pojęcia, zasady pedagogiczne i prawa. Praktyczne paradygmaty zalecały techniki działań, tok postępowania nauczycieli wobec uczniów.

Paradygmat za T. S. Kuchnem stanowi spoiwo wielu koncepcji pedagogicznych funkcjonujących w jakimś czasie, zespół idei zasadniczo niesprzecznych wzajemnie, kierujących myśleniem i działaniem wielu osób, często nieznaną się osobiście, to „duch” ożywiający i ukierunkowujący osoby i ich idee, to także dominująca idea lub zespół przekonań, uprzedzeń, występujących w danej społeczności uczonych i działaczy edukacyjnych (s. 8).

W dziejach Europy wystąpiły następujące źródła paradygmatów pedagogicznych: chrześcijańskie, liberalne i socjalistyczne, które pełniły funkcje porządkujące i ukierunkowujące. Autor wyodrębnia cechy paradygmatów, np. zmienność i rotacja w czasie, okresowa antykonieczność, nawrotowość, względność.

Głównym celem pracy jest ukazanie elementów historiozofii pedagogiki tylko w zakresie paradygmatów, w ich dziejowym ukazywaniu się. Posiada ona charakter filozoficzny, a pojęcie filozofia jest używane w znaczeniu czynnościowym jako filozofowanie: jest to dziedzina myśli i praktyki, które pozostają w stałym związku z humanistyką.

Autor definiuje pytania w trzy grupy według podstawowych działów filozofii:

- pytania o charakterze ontologicznym,
- pytania o charakterze gnoseologicznym,
- pytania natury metodologicznej.

Rozdział I: *Paradygmatyczny charakter pedagogiki* (ss. 25–34) charakteryzuje różne paradygmaty występujące w: scjentyzmie, myśli racjonalistycznej, praktycyzmie, kosmopolityzmie, peregrymatycyjnoci, autokreacjonizmie, autorytaryzmie, historyzmie, reformizmie i metodologizmie.

Rozdział II: *Paradygmaty światopoglądowe, ideowe, ideologiczne* (ss. 35–57) – dotyczą ideologizmu, ideowości, emancypacyjności, antropocentryzmu, adopcji, optymizmu, optymalizacji, narodowości, pełnienia misji, liberali-

zmu pedagogicznego, indywidualizmu, teocentryzmu, fideizmu, personalizmu katolickiego, socjalizmu, wspólnotowości, teologizmu i dezinformacyjności.

Rozdział III: *Paradygmaty odnoszące się do szkoły i procesów dydaktyczno-wychowawczych* (s. 58–78) – związane są z: scholizmem, symultanizmem, autokreacjonizmem, strukturalizacją, metodyzmem (perfekcjonizm metodyczny), praktycyzmem, uniformizmem, holizmem, ambicjonizmem (maksymalizm programowy), kolektywizmem, ascetyzmem, penitencjaryzmem, formalizacją, diagnostycznością, moralizatorstwem, transferyzmem i empiryzmem.

Rozdział IV: *Paradygmaty dotyczące relacji pedagogiki i edukacji ze społeczeństwem* (s. 79–85) – paradygmat edukacyjny demokratyzmu jest wieloaspektowy i związany z osobami M. Lutra, J. A. Komeńskiego, J. A. Condorceta, A. F. Modrzewskiego, S. Konarskiego, Komisji Edukacji Narodowej. Kolejnym jest etatyzm, plebeizm, mendiaryzm.

Część druga książki zatytułowana jest *Tezy i hipotezy pedagogiki* (ss. 86–162). Pedagogika jest to zbiór tez, częściej hipotez, nie zaś zwarty system dowiedzionych twierdzeń – tak twierdzi Profesor we wstępie do części drugiej (s. 86) pracy. Tezy te podzielone są na rozdziały:

- tezy podstawowe (24),
- aksjologiczne podstawy edukacji (20),
- treści nauczania (11),
- uczniowie i nauczyciele (10),
- organizacja szkolnictwa (15),
- szkolnictwo a społeczeństwo (13)
- międzynarodowy charakter edukacji (5),
- przygotowanie nauczycieli (25),
- metodologiczne właściwości pedagogiki (15).

Godne najwyższego zainteresowania są trzy drogi powrotu do klasycznej pedagogiki:

- pierwsza – do Sokratesa (eksponująca psychologiczny kierunek pracy z uczniem, intelektualne współodkrywanie świata przez ucznia z nauczycielem);
- druga – do Komeńskiego (perfekcyjny dydaktyzm);
- trzecia – do Deweya (użyteczny).

A najlepiej wszystkie trzy jednocześnie, które określają minimum wymagań stawianych uczniowi, a jednocześnie mogą bronić go przed maksymalizmem administratorów edukacji oraz przed ich często nazbyt ambicjonalnymi i nieobliczalnymi doradcami.

Pracę zamyka zakończenie i wykaz pozycji bibliograficznych (130), które umożliwią rozszerzenie wiedzy osób zainteresowanych określonymi wycinkami badań.

Książka przeznaczona jest dla studentów pedagogiki, doktorantów studiów pedagogicznych, nauczycieli akademickich, nauczycieli, a także socjologów i psychologów edukacji.

Jest to tekst erudycyjny, bazujący na bogatej literaturze źródłowej. O wartości książki Profesora świadczy odmienna struktura, a tym samym nowatorski sposób podejścia do niezwykle trudnych zagadnień. Stanowi propozycję odmienną od dotychczasowej i zróżnicowanej analizy pedagogiki. Ukazują się tu zupełnie

---

nieobecne w dotychczasowych publikacjach pola problemowe, które wyznaczają kierunek poszukiwań i rozwiązań. Praca A. Smołajskiego jest oryginalna i innowacyjna w podejściu do pedagogiki.